

Hedda Reindl-Kiel, Seyfi Kenan (eds.),

Deutsch-türkische Begegnungen / Alman Türk Tesadüfleri. Festschrift für Kemal Bedilli / Kemal Beydilli'ye Armağan,

Berlin: EBVerlag, 2013, 664 s., ISBN: 978-3-86893-113-6.

Bu değerlendirmenin konusunu İstanbul'da ve Münih'te tarih eğitimi görmüş, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Yakınçağ Tarihi Kürsüsünde uzun yıllar öğretim üyesi olarak çalışmış ve emekli olduktan sonra Yeditepe Üniversitesi'nde ve nihayet İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışan Prof. Dr. Kemal Beydilli hakkında hazırlanmış armağan kitap oluşturmaktadır. Bu eser, Kemal Beydilli'nin Münih'teki öğrenim döneminden okul arkadaşı ve Bonn Üniversitesi öğretim üyesi Hedda Reindl-Kiel ile Marmara Üniversitesi öğretim üyesi Seyfi Kenan tarafından hazırlanmıştır ve Prof. Beydilli'nin Almanya'dan ve Türkiye'den meslektaşlarının ve öğrencilerinin Almanca ve Türkçe makalelerinden oluşmaktadır. *Deutsch-türkische Begegnungen/ Alman Türk Tesadüfleri* başlığını taşıyan kitapta Kemal Beydilli'nin çalışma alanının genişliğine uygun olarak Osmanlı tarihinin farklı alanlarına ait konularda makaleler bir araya getirildi. Kitabın girişinde Kemal Beydilli'nin zengin yayın listesi (Kemal Beydilli'nin Yayınları, s. 21-31) verilerek, editörler tarafından ayrı ayrı yazılmış takdim yazılarıyla Kemal Beydilli'nin hem hayat hikâyesi, hem de akademik kişiliği çok güzel bir

şekilde özetlenmiştir. Her iki yazı da, Kemal Beydilli'nin hem Avrupa'daki, hem de Türkiye'deki tarihçilik geleneklerine derinlemesine vakıf olduğunun, tarihçinin işini son derece ciddiye aldığına, kaynak kullanımında ve değerlendirmelerinde çok titiz olduğunun altını çizmektedir. Bu bağlamda benim de 2001'de tanışıp günümüze kadar sık sık görüşme fırsatı bulduğum Kemal Beydilli'den aldığım "tarihçilik dersleri" var.¹ Bir akademisyenin kendi danışmanlığını yaptığı tezler dışında, etrafındaki gençlerin çalışmalarını bu şekilde titizlikle okuyup düzeltmeler yapması takdire şayan, fakat pek de yaygın bir durum değildir. Hoca'nın neden bu zahmete katlandığını merak edip sorduğumda, bana hiç unutmadığım ve bence her akademisyene düstur olması gereken şu cevabı vermişti: "Mal ve mülkün olduğu gibi bilimin de zekâtı ve sadakası vardır. Yetişmekte olan birinin tezini okuyup düzeltmek de bilimin bir zekâtıdır, sadakasıdır." Bu sözden de anlaşılacağı üzere Kemal Beydilli bilgisi konusunda hiç de ketum birisi olmamıştır ve bu yönüyle etrafındaki herkese tarihçilik sevgisini aşıl原因an, ilmi prensiplerinden asla taviz vermeyen hepimize örnek Osmanlı tarihçilerinden birisidir. Kendisi aslında bu tür armağan kitaplarına hiç sıcak bakmamış ve sohbetlerinde bunu sık sık dile getirmişti, ancak Almanya'daki çok sevdiği meslektaş ve arkadaşı Hedda Hanım'ın bir tatlı sürpriz girişimi sonucunda "Almanya'dan gelen bu seferi" bir İstanbul beyefendisi olarak memnuniyetle kabul etti. Böyle bir eserin hazırlanmış olmasının, eserin sağladığı akademik katkı yanında, eserleriyle tanıdığımız değerli bir Osmanlı tarihçisinin yayınlarının toplu olarak verilmesi ve nasıl yetiştiği, prensipleri ve bir hoca ve meslektaş olarak özellikleri özetlenerek yeni tarihçi kuşaklarına takdim edilmesi bakımından oldukça yararlı olduğu kanaatindeyim. Ayrıca bu eserde, diğer armağanlarda sıklıkla karşılaştığımız, mitleştirme, abartma ve yapay bir karakter tasviri yoktur. Bilakis gerek editörler, gerekse yazarların samimi ve doğal bir anlatımı sözkonusudur. Sırf bu yönüyle bile bu eserin örnek bir armağan yayını olduğunu söyleyebilirim.

Burada tartışacağım derleme eserin içeriğine gelince, eserin girişinde de işaret edildiği gibi makaleler, herkesin uzmanlık alanıyla ilintili olarak genel Osmanlı tarihi çerçevesinde hazırlanmıştır. Hacim olarak da makaleler arasında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. 19 makalenin yer aldığı eserde bu makaleler iki ana başlık altında toplanmıştır: Birinci başlık "Alman-Türk, Türk-Alman Tesadüfleri" (Karşılaşmaları), İkinci başlık ise "Osmanlı Siyaset ve Kültür

1 Bunlardan biri doktora tezimde yaptığım önemli bir hata hakkında: V. Mehmed'in tahta çıkışını anlatırken onu V. Murad'la karıştırarak kendisinin tanınmış bir mason olduğunu yazmışım. Tezimin kitap olarak basılmasından kısa bir süre önce bu büyük hatayı, tezimi dikkatlice okuyan Kemal Beydilli'nin beni uyarması sayesinde düzelttim. Buna benzer deneyimleri Kemal Hoca'nın yakınında bulunan başka birçok kişinin de yaşadığı muhakkaktır.

Tarihinden Görünümler” şeklindedir. Bu başlıklar altında yer alan makaleleri ayrı ayrı değerlendirmek ve ancak bu değerlendirmenin sonunda kitabın tamamı hakkında genel bir yargıya varmak mümkün olacaktır.

Kitabın ilk bölümünde beşi Almanca ve biri Türkçe olmak üzere altı makale yer almaktadır. Sultan portreleri üzerine yaptığı çalışmalarla da tanınan Hans Georg Majer, derlemenin ilk makalesinde 1402 Ankara Savaşı sonucunda Timur’a esir düşen Yıldırım Bayezid’in “demir kafes”e konması hakkında 16., 17. ve 18. yüzyılda Osmanlı’da ve Avrupa’da oluşmuş minyatürleri ve resimleri ele almaktadır. Majer, Almanca olarak yayınlanan bu makalede Timur, Bayezid, kadın ve kafes figürlerinin yer aldığı farklı dönemlere ait resimleri karşılaştırarak içeriklerini yorumlamakta ve bunların kaynaklarını ortaya koymaya çalışmaktadır. Sultanın ve kadınının aşağılandığı bu tasvirlerin Avrupa’da çok rağbet gördüğünün altını çizen tarihçi, makalenin sonunda bunun sebebini sorgulamakta ve bu tasvirin zafer ve hezimet, güçlülük ve güçsüzlük, yükseliş ve düşüş, şans ve zavallılık gibi zıtlıklarını içerdiği için bu ilgiyi gördüğünü belirtmektedir. Ayrıca ona göre, düşmanın düştüğü acınacak durumun “Schadenfreude” (başkasının acısına sevinme) gibi duyguları da uyardığına, bunun da ötesinde bir hükümdarın düştüğü bu acınacak durumun kendi beyleri için de bir mesaj içerebileceği duygusunu da kapsadığına işaret etmektedir. Makalenin sonunda incelenen resimlerden on tanesi renkli olarak basılmıştır. Majer tarafından kaleme alınan bu makale yalnızca Bayezid’in esaret hayatıyla ilgili çalışmalara orijinal bir katkı olmakla kalmayıp, aynı zamanda Avrupa’daki Osmanlı algısı/imajı çalışmalarına da önemli bir katkı oluşturmaktadır.

Derlemedeki diğer Almanca makale Michael Weithman tarafından kaleme alınmıştır ve Hans von Siltberg isimli Bavyeralı bir askerinin 1396 Niğbolu Savaşında Osmanlılara esir düşüşünü ve 31 yıllık “esaret hayatını” anlatan eserini ele almaktadır. Eserin içeriğinin değerlendirildiği makalede Hans von Siltberg’in 1402 Ankara savaşına kadar Bayezid’in yakın askerleri arasında hizmet etmesi, savaştan sonra Timur’a esir düşmesinden sonra ise Timur’un ordusunda, 1405’ten sonra ise Herat’ta bulunan Timur’un oğlu Şahruh’un ordusunda hizmet etmesi anlatılmaktadır. Daha sonra başlayan taht kavgaları döneminde Tatar orduları içinde Orta Asya’ya giden Siltberg nihayet Kırım’a gelir ve oradan da Kafkasya üzerinden 1426’da Batum’a kadar gelir. Burada bindiği bir Ceneviz ticaret gemisiyle Bizans’ın başkenti Konstantinopolis’e (İstanbul) gelir ve oradan da tekrar Bavyera’ya geri döner. Hans von Siltberg’in eserinin özetlenmesinin ardından yazar eserin kaynak değerini sorgulamakta ve öncelikle el yazmalarını tartışmaktadır ve Siltberg ile ilgili kaynakların çok sınırlı olduğuna işaret etmektedir. Siltberg’in memleketine geri döndükten sonra eserini yazdığını belirten yazar Siltberg’in kendisini bir esir olarak takdim etmesini tartışmakta ve ona “imtiyazlı esir” yakıştırması

yaparak, aslında Osmanlı sarayında ve daha sonra Moğol ordularında kapıkulu veya asker olarak hizmet ettiğine işaret etmektedir. Eserinde İslamla ilgili olumsuz tasvirlerin yer almadığına işaret eden yazar ayrıca Schiltberg'in hep Hıristiyan kaldığını yazmasına rağmen Osmanlı sarayındaki muhafızlık hizmeti döneminde Müslüman olmuş olma ihtimaline de değinmektedir. Weithman, Schiltberg'in eserinin Avrupa'da Yakın Doğu ve İslam hakkında objektif olmaya çalışan ilk eser olduğunu ve Avrupa'daki Şark ve Asya algısını Aydınlanma çağına kadar şekillendirdiğini belirtmektedir. Bu makale de bir yandan Avrupa'daki Osmanlı algısı çalışmalarına katkı oluşturmakta, öte yandan Osmanlı ve Tatar tarihinin önemli kaynaklarından birini eleştirel bir şekilde tanıtmaktadır.

Osmanlı-Avrupa ilişkilerini ele alan bir diğer makale Abdullah Güllüoğlu tarafından kaleme alınan ve "Büyük Bozgunun İlk Senelerinde Osmanlı Diplomasisi (1683-1685)" başlığını taşıyan Türkçe makaledir. Daha ziyade Almanca kaynaklara dayanan bu makalede Osmanlı devletinin 1684-1685 yıllarında Mukaddes İttifak devletleri ile yaptığı barış görüşmeleri ele alınmıştır. Yazar bu barış girişimlerinin başarısız olduğunu belirterek, savaşın ısrarla devam ettirilmesini ilk olarak Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Viyana başarısızlığının intikamını alma hırsına bağlamaktadır. Ayrıca Avrupalı müttefiklerin savaş meydanlarında kazandıkları zaferlerin savaş istek ve cesaretlerini artırdığına ve özellikle de Papa'nın bu savaşın devamından yana olduğuna işaret etmektedir.

Kitabın editörlerinden Hedda Reindl-Kiel makalesini 1699'da Avusturya elçisinin maiyetinde Osmanlı başkentine giden Wilhelm Ernst Schmid hakkında yazmıştır. Almanca olarak kaleme alınan makalede öncelikle Thüringen'deki kariyeri, İtalya'ya gidişi ve oradan da Viyana'ya gelişi ele alınmakta, Viyana'dan İstanbul'a gelecek elçilik heyetine girişi ve yolda borçlanması ve bunun sonucunda da İslam'a girerek Mehmed ismini alması anlatılmaktadır. Kendisi hakkındaki bilgiler memleketindeki akrabalarına 1712 ve 1720 yılında yazdığı mektuplardan alınmaktadır ve 1720 sonrasındaki hayatı hakkında kaynak yoktur. Mehmed'in mektuplarından yola çıkarak yazar kendisinin Osmanlı sistemine nasıl entegre olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bağlamda padişahın kendisini evlendirmesi ve İstanbul'da ona bir ev vermesi, aldığı idari görevler ve gelirleriyle ilgili bilgiler değerlendirilmektedir. Bunlar arasında kendisinin zengin bir dul kadınla evlenmesi, altı cariyesinin olması gibi bilgiler de yer almaktadır. Ayrıca kendisinin Edirne'de de bir evi vardır. Yeme içme adetleri, atları, ünvanları, diğer ülke elçileriyle ilişkileri, İsveç ve Rusya ile Osmanlı ilişkileri, Mora seferi ve Venedik'le savaş gibi konular da mektupta yer almaktadır. Reindl-Kiel, mektuplarda yer alan bu bilgilerin neden yazıldığı ve Schmid'in memleketinde nasıl bir etki yaptığı gibi sorulara bağlamı inceleyerek açıklık getirmeye çalışmaktadır. Bu örnekten yola

çıkarak yazar Osmanlı'ya gelen ve Müslüman olan diğer Avrupalıların kariyerlerinin ne şekilde geliştiği hakkında bir model ortaya koymaya çalışmakta ve buna örnek olarak Alexandre de Bonneval / Humbaracı Ahmed Paşa'yı ele almaktadır. Makalenin sonunda Wilhelm Ernst Schmid / Mehmedmed Ağa'nın mektupları verilmiştir. Osmanlı'da biyografi çalışmalarıyla da tanınan tarihçi Reindl-Kiel'in bu makalesi Avrupalıların Osmanlı hizmetine girişi ve kariyerlerini anlamamıza önemli bir katkı olarak değerlendirilebilir.

Klaus Kreiser Almanca olarak kaleme aldığı makalede Prusya ile Osmanlı ilişkilerini ele almaktadır. Makalede öncelikle Osmanlı'da Prusya ve Almanya için kullanılan tabirlere yer veren Kreiser, Almanca'dan Osmanlıca'ya yapılan çevirilere, haritacılık alanındaki çalışmalara, Almanca'nın İstanbul'da kullanımına, Almanya'da Türkçe öğreniminin 19. Yüzyılda önem kazanmasına, Berlin'deki Osmanlı elçileri ve bunların Almanya hakkındaki raporlarına, 1911 yılında Osmanlı'dan Almanya'ya gerçekleşen bir inceleme gezisine ve bunun gibi diğer kültürel ilişkilere değinmektedir. Sonuçta yazması gereken tespiti girişte yazan Kreiser Prusya ile Osmanlı arasındaki bu ilişkilerin "Avrupalı bir millet ile bir İslam devletinin ilişkileri tarihinde başka bir örneğinin olmadığını" belirtmektedir. Ayrıca bu ilişkilerin askeri ve askeri olmayan ilişkiler olarak kategorize edilemeyeceğini de belirten Kreiser bu ilişkilerin erken dönemleri hakkında pek bilginin bulunmadığının altını çizmektedir.

Hans-Peter Laqueur makalesinde 1913'te Almanya'dan Osmanlı Devletine eğitim subayı olarak gönderilen ve Birinci Dünya Savaşı esnasında Çanakkale gibi önemli cephelerde komutanlık yapan Liman von Sanders ile Mustafa Kemal (Atatürk) ve İsmet (İnönü) arasındaki ilişkiyi kısaca ele almaktadır. Kaynak olarak Liman von Sanders'in ve İsmet İnönü'nün anılarını kullanan Laqueur, Türk tarih yazımında Liman von Sanders'in Çanakkale savaşındaki rolünü yok saymasına ve Liman von Sanders'in zor bir kişilik olması ve emri altındakilere "kaba" davranması nedeniyle Mustafa Kemal Paşa'nın komutanı von Sanders'le sıcak bir ilişki kuramadığına değinmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın von Sanders hakkındaki eleştirel tutumuna karşılık, von Sanders'in Mustafa Kemal Paşa ve İnönü hakkında olumlu değerlendirmeler yaptığına ve Kurtuluş Savaşı döneminde 1921'de yardım teklifinde bulunduğuna işaret etmektedir. Almanca olarak kaleme alınmış bu makalenin sonunda Liman von Sanders'in Berlin'de yayınlanan bir gazetede 1921 yılında yazdığı ve Yunan ordusunun Mustafa Kemal'i asla yenemeyeceğini iddia eden yazısı ve benzer başka yazılar ek olarak verilmiştir.

Kitabın ikinci bölümünde dokuzu Türkçe ve dördü Almanca olmak üzere 13 makale yer almaktadır. Bu makalelerden ilki Şevket Küçükhusseyin tarafından

Almanca olarak yazılmıştır ve *Kitab-ı Dede Korkut*'da kadın imgesi üzerinedir. Makalenin ilk bölümünde bu eserin 1300 yıllık tarihi, Türkiye ve Orta Asya'da sahip olduğu önem ve hakkındaki çalışmalar değerlendirilerek ikinci bölümde ayrıntılı olarak kadın imgesi ele alınmakta ve bazı romantik milliyetçi yazarların aksine bu eserde "feminist" bir bulgunun yer almadığına işaret etmektedir.

Balkanlardaki Osmanlı mimarisi ve demografik gelişim hakkındaki çalışmalarıyla tanınan Machiel Kiel 70 sayfalık Almanca makalesinde farklı örnekler vererek Balkanlardaki Osmanlı vakıflarını ve bu vakıflara bağlı köyler ile üzüm bağları ve şarap üretimi konusunu ele almaktadır. Kiel'in demografik ve ekonomik gelişimini incelediği yerler arasında Makedonya'da bulunan Mariovo, Tikveş, Yunanistan'da Yenice-i Vardar ve Evrenosoğlu Ahmed Bey Vakfı, Bulgaristan'da Boboşevo ve Te-teven, Merkezi Yunanistan'dan Valide Sultan Kösem Mahpeyker Vakfı ve Velitsa ve Dadi, bu köylerin vakıf bulunmayan Lefta, Modhi, Valtesi ve Panagia köyleriyle karşılaştırılarak vakıf köylerinin özelliklerinin ortaya konması, Hersek'teki Debarsko Polje'de vakıf kültürü ve şarap üretimi, Dabrica, Predolje gibi köyler yer almaktadır. Balkanların farklı bölgelerinin karşılaştırılması yoluyla Kiel'in ulaştığı ilginç sonuçlardan biri vakfa bağlı "imtiyazlı" Hıristiyan köylerinin hem nüfus bakımından daha iyi geliştiği, hem de "zor dönemlerde İslam'a geçme eğiliminin" daha az olduğudur. Kiel, ayrıca Balkanlardaki vakıfların bir kısmının ana zenginlik kaynaklarından birinin üzüm ve şarap üretimi olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde Balkan şehirleri ve bölgeleriyle ilgili makalelerin çoğunun yazarı olan Kiel'in bu makalesi Balkan şehirleri ve kazalarının 15. ve 20. yüzyıl arasındaki gelişimini ele aldığı çalışmalarına bir ek olarak değerlendirilebilir.

Osmanlı klasik dönemi çalışmalarıyla tanınan Feridun M. Emecen'in derlemedeki makalesi Kanuni Sultan Süleyman'ın şehzadelik dönemi hakkındadır. Makalede öncelikle Süleyman'ın gündelik hayatıyla ilgili tarih yazarlarının bilgi vermeyişi ve bunun gerekçelerini ele alan Emecen, Süleyman'ın doğduğu 1494 yılından 1509'a kadar babası Selim'le birlikte Trabzon'da kaldığını, burada kardeşleri Salih ve Kamerşah'ın ve büyükannesi Gülbahar Hatun'un ölümüne şahit olduğunu, ayrıca sünnet düğününün yapıldığını belirtir. Makalede şimdiye kadar kullanılmamış bir masraf defterinde Süleyman'ın sünnet düğünüyle ilgili Farsça bir kaydı değerlendiren Emecen, II. Bayezid'in gönderdiği hediyelerden yola çıkarak Şehzade Selim'in çocuğu olan iki hanımı olduğunu tespit etmektedir. Makalede ayrıca gönderilen hediyeler sıralanmakta ve bunların sembolik anlamı değerlendirilmektedir. Ayrıca makalede Süleyman'ın oğullarının en büyüğünün Murad olduğu ve onun da diğer kardeşi Mahmud gibi 1521'de bir çiçek salgını nedeniyle öldüğü, Süleyman'ın hanedana yeni üyeler kazandırmak amacıyla yeni "hane" kurmasının da bu olaydan sonra gerçekleştiği belirtilmektedir.

Kitaptaki diğer makale Claudia Römer'in kısa bir Almanca makaleyle Uygurca'da kullanılmış bir cümle kalıbının Kanuni Sultan Süleyman dönemi resmi yazışmalarında da kullanılması üzerinedir. Diğer bir Almanca makale Henning Sievert tarafından Ebu Sehl Nu'man Efendi'nin 1740'larda kaleme aldığı *Tedbirât-ı Pesendide* adlı eserini ele almakta ve bu eserde Nu'man Efendi'nin Osmanlı'nın düşmanları Avusturya (Nemçelü) ve İran (Acem)'a karşı kaleme aldığı uyarıları incelemektedir. Eserde çok olumsuz bir Acem ve Avusturyalı imajının bulunduğu ve buna karşılık sınırlarda bulunan Kürtler ve Macarların imajının ise son derece olumlu olduğuna işaret eden Sievert, Nu'man Efendi'nin Osmanlı'nın Avusturya ile sınır tespit komisyonunda yer aldığına ve bu misyonun başındaki Tiryaki Mehmed Paşa hakkında da eleştirel bilgiler verdiğiğine işaret etmektedir.

İsmail E. Erünsal, "Osmanlılar'da Sahhaflık Mesleği ve Sahhafılar" başlıklı makalesinde Osmanlı'da sahaflık konusunun incelenmesinde kaynakların azlığının yarattığı sorunlara işaret etmekte ve *Sicill-i Osmani* gibi biyografik kaynaklardan ve muhalefât kayıtlarından yararlanarak sahafılar hakkında ne şekilde bilgi toplanabileceğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak sahafıların çoğunlukla ulema sınıfına mensup ve iyi eğitilmiş kişiler olduklarını ifade etmektedir.

Osmanlı'nın reformcu padişahı III. Selim'in Fransız İmparatoru XVI. Louis ile yazışmaları derlemede Aysel Yıldız tarafından kaleme alınmış makalenin konusunu oluşturmaktadır. Makede Selim ile Fransız sarayı arasındaki bağlantının kimler tarafından sağlandığı, bu bağlantının hedefleri ve paylaşılan görüşler tartışılmaktadır.

Kitabın editörlerinden Seyfi Kenan'ın makalesi ise III. Selim döneminde 1792 yılında İstanbul medreselerinde yapılan denetimin raporu hakkındadır. Makalede kısa bir girişten sonra medreseler, müderrisler, sınıf ve öğrenci sayısı gibi ayrıntılı bilgilerin yer aldığı teftiş raporu tablo halinde verilmiştir.

Fatih Yeşil, III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde Osmanlı'da nazırlıkların yükselişini ele alan bir makale ile derlemeye katkı sağlamıştır. Makalede özellikle Nizam-ı Cedid ordusunun kuruluşunda nazırlıkların rolü ve önemi üzerine durulmaktadır. Bir diğer makale Mustafa Aydın'ın 1779-1838 yılları arasında Osmanlı'da Kazaklar üzerinedir. 1775'te Zaporoje Hıristiyan Kazak bağımsızlığına Ruslar tarafından son verilmesi sonucunda Osmanlı Devletine sığınan 5.000 civarında Kazak (Osmanlı kaynaklarına göre Potkalı ve İgnad Kazakları) Osmanlı Devletinin Kuzeybatı sınırlarına yerleştirilmiş, ilk üç sene vergiden muaf tutulan Kazaklar daha sonra cizye ödemeye başlamış ve Osmanlı ordusunda hizmet etmeye başlamışlardır. 1821 Yunan İsyanının başlamasından sonra Rumların donanmadan uzaklaştırılması üzerine donanmada ve Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra Asakir-i

Mansure'de de kendilerinden yararlanan Kazaklara, 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşında Ruslarla ilişki kurmaları nedeniyle güven azalmış, isteyenlerin Rusya'ya göçüne izin verilmiştir. Makale, içerdiği birkaç yer ismi yazım yanlışlarına (ör. Babdağ, Tolçı, Isakçı, hatman) Osmanlı-Ukrayna ilişkilerinin boyutlarını göstermek bakımından önemli bir katkı olarak değerlendirilebilir.

Kitapta yer alan bir diğer makale 19. yüzyılın ikinci yarında Osmanlı veraset usulünde Sultan Abdülaziz'in yapmak istediği değişiklik üzerinedir. Makalenin Tanzimat ve Osmanlı kurumlarının modernleşmesi çalışmalarıyla tanınan yazarı Ali Akyıldız, hanedanın en yaşlı üyesinin tahta geçmesi anlamına gelen "ekberiyet" usulünün I. Ahmed döneminde başlayarak 19. yüzyılın sonlarına kadar uygulandığına ve 1876 Anayasasıyla kanunlaştırıldığına işaret etmektedir. Tanzimat'la birlikte padişahların kendi oğullarını veliht yapmak için saltanat veraset usulünde değişiklik yapmaya çalıştığını belirten Akyıldız, Abdülaziz'in oğlu Yusuf İzzeddin Efendi'yi veliht yapmak için başvurduğu yolları ve önlemlerini tartışmaktadır. Bunlar arasında 9 yaşındaki Yusuf İzzeddin'e binbaşılık rütbesinin verilmesi, şehzade olan Murad'ın ise dışarıyla bağlantılarının sınırlandırılması, bir ay süren şehzade sünnet törenleri gibi önlemler de yer almaktadır. Fakat Ali Akyıldız şehzadenin bu şekilde ön plana çıkarılmaya çalışılmasının dönemin kamuoyu ve devlet erkânı üzerinde aksine olumsuz bir etki yaptığını, 1876'da Abdülaziz'in tahttan indirilmesiyle de bu projenin başarısız olduğunu vurgulamaktadır. Makalenin sonunda Ziya Paşa'nın Osmanlı veraset sistemini anlatan yazısı eklenmiştir.

Kitabın diğer makalesi Mahir Aydın tarafından Makedonya'da kaymakamlık görevinde bulunmuş Tahsin Uzer'in Birinci Dünya Savaşı arefesinde tayin edildiği Van Valiliği ve bu dönemde Tahsin Bey'in Van'daki idari, askeri ve mali alanlarda uygulamaya çalıştığı reformları hakkında yazılmıştır. Hükümete raporlar göndererek bir takım önlemler alınmasını isteyen ve bu sürecin sonunda Suriye valiliğine tayin edilen Tahsin Bey'in Van'daki faaliyetleri Aydın'ın ifadesiyle tarihten dersler çıkartılacak niteliktedir.

Armağan kitabın son makalesi Selçuk Akşin Somel tarafından Abdülhamid dönemi eğitim tarihi konusunda 1980 sonrasında yapılan akademik çalışmaların historiyoğrafik bir değerlendirmesi şeklinde yazılmıştır. Makalede ilgi çeken bölümlerden biri yerel tarihçilik ve taşra eğitim sistemi hakkındaki çalışmaları içermektedir. Makalenin diğer bir konusu ise gayrimüslim cemaatlerin eğitim sistemleri ve yabancı okullar hakkındaki çalışmalar üzerinedir. Makale esas itibarıyla Türkiye'de yapılan çalışmalarla sınırlandırılmıştır.

Kitabın sonunda bu makalelerin ortak bir kaynakçası yer almaktadır (s. 593-664). Eserin geneline bakıldığında Osmanlı-Avusturya ilişkilerinden başlayıp,

Kanuni Sultan Süleyman dönemi, III. Selim, II. Mahmud, Abdülaziz, Abdülhamid dönemlerine ve Birinci Dünya Savaşına kadar geniş bir konu yelpazesi oluşturduğu görülmektedir. Derlemede yer alan makaleler, çoğunlukla birinci el kaynaklara dayanan orijinal makalelerdir ve Osmanlı tarihi çalışmalarına önemli katkı sağlayacak niteliktedir. Birkaç ufak yazım yanlışı dışında (ör. Machiel Kiel'in girişinde *Beitrag* - katkı yanlışıyla *Betrag*- tutar olarak yazılmıştır, s. 273)dikkat çeken bir sorun yer almamaktadır.

Büyük emek harcanarak hazırlanmış bu büyük eserin en büyük eksikliği, Kemal Beydilli'nin tez öğrencileri ile asistanlarının çoğunu kapsamamış olmasıdır. Fakat şüphesiz bu eser onların "Hoca kabul etmez!" korkularını yenmelerine vesile olmuştur ve yeni inisiyatifleri teşvik eder niteliktedir.

Mehmet Hacısalihoğlu

Andrei Pippidi,

Visions of the Ottoman World in Renaissance Europe,

London: Hurst & Company, 2012.

A. Pippidi, 1983 yılında Oxford Üniversitesi'nde hazırladığı doktora tezinin güncellenmiş ve genişletilmiş şekli olan eserinin asıl amacını, "Osmanlı ilerleyişine Batılı entelektüellerin verdikleri tepkiyi göstermek" şeklinde ifade eder. Kitabını bu tema üzerine bina eden yazar, 'Türk' kavramına vurgu yapar ve bunu etnik bir grubu tanımlamak için değil, 'Müslüman Osmanlı'ya karşılık olarak kullandığını söyler. Bu eksende Osmanlılar'ın Avrupa'daki ilk fetihlerinden başlayarak XVII. yy.'ın ilk yarısına kadar Batılıların Türklere bakışlarının kodlarını çözmeye ve arka planda yer alan temel saiklere ışık tutmaya çalışır.¹

Altı bölümden oluşan eserin girişi sayılabilecek olan *An Archeology of Representations* başlıklı birinci bölümde eserle ilgili genel bir çerçeve çizilir. Yazar, çalışmasının yalnızca Osmanlı algısı ekseninde olmadığını, aynı zamanda Osmanlı tebası olan Hıristiyanların vaziyetleri hakkında bilgiler de verdiğini söyler. Kaynaklarını

1 A. Pippidi'nin ele alınan kitabının konusuna benzer nitelikte Osmanlı ve Batı ilişkileri, Batı'da Osmanlı algısı ve bu algıda dinin etkisi temalı önemli bazı makale çalışmaları yapılmıştır. Söz konusu çalışmaların yer aldığı yayın için bkz. Seyfi Kenan (ed.), *Erken Klasik Dönemden XVIII. Yüzyıl Sonuna Kadar Osmanlılar ve Avrupa: Seyahat, Karşılaşma ve Etkileşim*, (İstanbul: İSAM, 2010).